

Individualismen undergraver staten

Av Jon Kvalbein, kronikk i Dagen 29. juli, 2009.

I to tidligere artikler har jeg skildret hvordan individualismen som ideologi undergraver familien og kirken. Men i siste omgang truer denne ideologien også staten selv.

Den offentlige grunnskolen oppdrar til individualisme og relativisme. Alle religioner og livssyn blir fremstilt som likeverdige. Den bakenforliggende tanke er at religioner og livssyn bare er menneskelige tanker om virkeligheten og det overnaturlige. Det finnes ikke en Gud som har åpenbart sannheten, heller ikke noen mulighet til å fastslå hva som er sant og rett. Med dette utgangspunktet står hvert individ fritt til å konstruere sin eget liv og finne veien til sin egen lykke.

Fellesskapet taper

Men der individualismen tar overhånd, kan staten fort bli oppfattet som en fiende. Statens lover binder jo borgernes handlefrihet. Trafikkregler, familielovgivning, skatter og avgifter setter grenser for den enkeltes personlige utfoldelse. Dette blir noe man søker å omgå. Det man ikke får i Norge, kan kanskje skaffes utenlands eller via internett. Trygdeordninger og offentlige støttetiltak gir muligheter til å skaffe seg personlige fordeler. Der staten mister status som en verdifull regulerende myndighet på vegne av fellesskapet, kan individet bli opptatt av å utnytte systemet.

Der individet ønsker maksimal frihet, blir det likevel ofte samfunnet som må betale kostnadene. Alkoholmisbruk koster staten 50 milliarder kroner i året. En stor del av helseutgiftene skyldes livsstilssykdommer. En fersk rapport fra USA viser at familieoppløsningen der koster amerikanske skattebetalere 112 milliarder dollar årlig. Likevel skaper det sterke reaksjoner når noen vil bruke politiske virkemidler til å få ned alkoholforbruket og styrke ekteskapet og kjernefamilien.

I et rikt land kan partipolitikken utarte til å bli en konkurranse om å love velgerne flest mulig personlige fordeler. Den enkelte politikers mål kan bli å oppnå gjenvalg fra en velgerskare som er mest opptatt av sin individuelle frihet. Politikere kan presses av krav om lave priser på bensin, strøm, reiser og mat, slik at langsiktede mål som gjelder klima, forurensning, fordeling, fattigdom og sult blir nedprioritert. En viktig årsak til at regjeringspartier mister oppslutning, synes å være velgernes overdrevne forventninger om å oppnå personlige fordeler.

Styringsproblemer

Der Gud er død og mennesket er blitt sin egen øverste dommer, mangler samvittigheten feste i noe utenfor den selv. En stat med suverene individer blir vanskelig å styre. Rike mennesker kan hyre jurister for å styre utenom paragrafene. Lovene må bli stadig mer detaljerte for å dekke alle smutthull. Svart arbeid blir tolerert, penger vaskes hvite, og folk opererer stadig friere i sine egenopprettede gråsoner. Bare forsikringsbedragerier dreier seg om milliardbeløp.

Kontrollordninger krever folk og penger. Politiet trenger stadig større bevilgninger, men rekker likevel ikke å følge opp sakene på en forsvarlig måte, noe som oppmuntrer til mer kriminalitet. Fengslene blir overfylte, og straffene må avkortes for å fjerne soningskøene. Vi ønsker ingen maktstat. Men et godt demokrati er en ordensstat, der borgerne kan føle seg trygge for liv, helse og eiendom. Der individualismen tar overhånd, blir det vanskelig å skape trygghet.

Gud er det billigste politi, sa Trygve Bull til meg en gang mens vi var kolleger på Oslo lærerskole. Han var agnostiker, men forsvarte kristendomsfaget i skolen med pragmatiske argumenter. Om folk var lovlige fordi de trodde at de stod ansvarlige for Gud med livet sitt, var dette til fordel for samfunnet, mente han.

Liberalismen skaper tapere

Den frie markedsmekanismen oppmuntrer til individuell liberalisme. Tankegangen er: Når alle bedrifter får konkurrere fritt om kapital, arbeidskraft og råvarer for å produsere varer som folk vil ha,

vil resultatet bli mer kapital, høyere lønner, mer kjøpekraft og billigere og bedre varer – kort sagt: Større lykke for alle. Privatliberalismen hevder: Når alle mennesker får folde seg ut fritt for å tilfredsstille sine personlige behov, vil dette resultere i større lykke for alle.

Saken er: Verken markedsliberalismen eller privatliberalismen virker, fordi drivkraften i dem begge er en selvopptatt livsstil. I sentrum står mine penger, min inntekt, mine behov og min lykke. Hus, bil, hytte, ektefelle, samboer – alt kan skiftes ut dersom det kan gi meg større tilfredsstillelse. All reklame fremmer den myte at du oppnår mer livslykke ved å kjøpe det du ikke har. Resultatet blir materialisme og Mammon-dyrkelse. De som har samlet seg milliarder i formue, er sjelden villige til å dele den med andre.

Faktum er: I den innbyrdes kampen om noe som er begrenset, vil de fleste måtte bli tapere. Markedsliberalismen bygger på darwinismens oppskrift på utvikling og fremgang: Det svake må gå til grunne for at det beste skal overleve og utvikle seg videre. Og taperne blir tapere til gagns. For de er selv skyld i sin egen ulykke. De kan ikke skylde på arv og miljø. De var ikke dyktige nok i livskampen. De tok ikke de rette individuelle valgene. De fortjener sin egen skjebne. Og de vet at de ikke har noen grunn til å klage.

Alternativet

Hva er alternativet til en egosentrert individualisme? Et kort svar kan formes med Jesu egne ord: "Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand. - - - Du skal elske din neste som deg selv" (Matt 22:37ff). Denne utfordringen bygger på et realistisk menneskesyn.. Et menneske vil alltid elske seg selv. Det virkelig utfordrende er å elske sin neste som seg selv. Det innebærer et oppgjør med den egosentrerte individualismen. Til enhver tid må spørsmålet stilles: Hva gagnar min neste? Det overordnede perspektivet er likevel kjærligheten til Gud. Hans vilje kjenner vi. Han vil at alle mennesker skal bli frelst. Han ønsker mennesker som lever i samsvar med hans bud, og som representerer kjærlighetens lys og salt i sine omgivelser.

Jesu vilje kan ikke virkeliggjøres med makt. Et samfunn kan ikke kristianiseres ved lov. Ulike religioner og livssyn må få utfolde seg i frihet. Men et samfunn trenger borgere som vet forskjell på sannhet og løgn og rett og urett. Moral kan aldri være noen privatsak, fordi moral alltid dreier seg om forholdet til andre mennesker. Individualismen truer demokratiet og fremmer en totalitær relativisme. Uten en grunnleggende felles verdiforpliktelse vil et demokrati ikke kunne bestå.